

УДК 378.016:793.31]:378.147.091-021.464
DOI: 10.31499/2307-4906.2.2022.262934

САМОСТІЙНА ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ЗДОБУВАЧІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «НАРОДОЗНАВСТВО ТА ХОРЕОГРАФІЧНИЙ ФОЛЬКЛОР УКРАЇНИ»

Інна Терешко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри хореографії та художньої культури, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-5682-7766

E-mail: inntere2008@gmail.com

У статті розкрито важливі аспекти самостійної творчої діяльності здобувачів-хореографів у процесі опанування знань і вмінь з дисципліни «Народознавство та хореографічний фольклор України». Зокрема, окреслено проблеми, умови, форми, види, засоби для ефективної організації самостійної творчої роботи у ЗВО; проаналізовано педагогічні технології та методи самостійної роботи для студентів-хореографів; подано авторські завдання для такої роботи. Встановлено, що під час самостійної діяльності у майбутніх хореографів розвивається її активізується творчий потенціал, формується професійна компетентність.

Ключові слова: творчість; самостійність; самостійна творча робота; здобувачі; хореографи; творчі завдання; заклад вищої освіти; освітній процес.

INDEPENDENT CREATIVE ACTIVITY OF APPLICANTS IN THE PROCESS OF STUDYING THE COURSE “ETHNOLOGY AND CHOREOGRAPHIC FOLKLORE OF UKRAINE”

Inna Tereshko, Candidate of Pedagogic Sciences (Ph.D.), Associate Professor at the Department of Choreography and Art Culture, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-5682 7766

E-mail: inntere2008@gmail.com

The article reveals important aspects of independent creative activity of applicants-choreographers in the process of mastering knowledge and skills in the discipline “Ethnology and choreographic folklore of Ukraine”. In particular, the features of independent work as a means of forming the creative activity of future choreographers are considered; author’s theoretical and practical tasks for such work are given.

Self-creative work is seen as the integration of different types of individual and collective activities on specific tasks, which is carried out during both classroom and extracurricular activities and is aimed at achieving didactic, professional, personal, and social goals.

Problems, conditions, forms, types, and means for effective organization of creative independent work in higher education institutions are outlined. Pedagogical technologies and methods of independent work for choreographers, means of activation and individual educational and creative activity are analyzed. It is established that the organization of independent creative work in the process of studying the discipline “Ethnology and Choreographic Folklore of Ukraine” provides opportunities for personal involvement of choreographers in mastering professional activities and forms in them professionally significant qualities: responsibility, creativity, information culture, and self-education. Its productivity is ensured by a combination of various forms of educational activities in the organization of the

educational process in the higher education institution.

During the performance of our proposed tasks, future choreographers develop and activate their creative potential, form professional competence, and stimulate the need for self-education and self-improvement.

Keywords: *creativity; independence; independent creative work; applicants; choreographers; creative tasks; institution of higher education; educational process.*

Однією з важливих проблем професійної підготовки майбутніх хореографів у ЗВО є належний рівень організації самостійної роботи здобувачів. Успішним і конкурентоспроможним буде фахівець, який здатний до постійного пошуку, до опанування цілісних, системних знань у галузі мистецтва, до виконання нових професійних ролей і функцій, до конструювання творчих проєктів, на що вказується в Концепції розвитку педагогічної освіти [6], у законах України «Про освіту» [11], «Про вищу освіту» [10], у Національній доктрині розвитку освіти [8].

Актуальність цього дослідження визначається необхідністю удосконалення організації освітнього процесу щодо створення умов, які б спонукали студентів до самостійного пошуку, саморозвитку, самовдосконалення, індивідуально-дослідної роботи.

Проблема самостійної роботи здобувачів вищої освіти перебуває у полі зору сучасних учених. Аналіз теоретичних досліджень свідчить, що питання організації та контролю самостійної роботи різнобічно висвітлюються в працях вітчизняних науковців А. Алексюка [1], Я. Болюбаш [9], І. Бабін [9], В. Вертегел [4], Н. Головка [2], Н. Калашник [4], Л. Колгатіна [5], В. Кременя [3; 9], А. Кузьмінського [7], О. Рудницька [12], М. Фіцула [13] та інших.

Зауважимо, що на сьогодні відсутній єдиний науковий підхід щодо визначення терміна «самостійна робота». В «Енциклопедії освіти» вона представлена як «планова індивідуальна або колективна робота студентів, що виконується за завданням і при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі» [3, с. 804].

О. Рудницька у праці «Педагогіка: загальна та мистецька» звертає увагу, що самостійна робота – це «діяльність особистості, що знаходить своє вираження у здатності визначати мету власної діяльності, планувати та реалізовувати її на основі набутих знань, умінь і навичок без сторонньої допомоги» [12, с. 8].

Самостійна робота у закладах вищої освіти потребує чіткої організації та планування для виявлення і розвитку творчих можливостей здобувачів у поглибленні, узагальненні та застосуванні знань на практиці. В. Кремень, аналізуючи основні засади розвитку вищої освіти в Україні, наголошує на формуванні здатності до самовдосконалення через творчий пошук, у якому важливими цінностями стануть самостійність, професіоналізм, мобільність, комунікативність [9, с. 9]. Вважаємо, що на сьогодні існує ряд педагогічних проблем щодо ефективного здійснення такої діяльності. Зокрема, недостатньо розроблені: мотиваційні шляхи активізації самостійної роботи студентів; форми і методи оптимального поєднання навчальної та наукової праці; сучасні технології формування і розвитку самостійної творчої роботи здобувачів вищої освіти.

Організація самостійної роботи – це копітка й довготривала справа, що потребує уваги з боку викладачів кожного окремого освітнього компонента.

Мета статті – запропонувати власне бачення розв'язання проблеми організації

професійно зорієнтованої творчої самостійної роботи здобувачів-хореографів з дисципліни «Народознавство та хореографічний фольклор України».

Звичайно, що самостійна діяльність здобувачів – це вже творчий процес, який містить і результати (конкретні ідеї, проекти, твори тощо), і в якому активізується інтегральна якість особистості – творча незалежність, яка орієнтує індивіда на творчість, дає йому змогу виконувати будь-яку роботу творчо.

Самостійна творча діяльність (СТД) здобувачів вищої освіти передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної діяльності за конкретними завданнями, яка здійснюється як під час аудиторних, так і позааудиторних занять, без участі викладача, та спрямовується на реалізацію дидактичних, професійних, особистісних і суспільних цілей.

Для ефективності самостійної творчої діяльності необхідно виконати ряд умов:

- врахувати правильне поєднання обсягів аудиторної та позааудиторної роботи;
- методично правильно організувати роботу здобувачів;
- забезпечити студентів необхідними навчально-методичними матеріалами з метою перетворення самостійної роботи у творчий процес;
- контролювати перебіг виконання СТД та вживати заходів щодо стимулювання (заохочення) здобувачів для її якісного здійснення.

«Народознавство та хореографічний фольклор України» є одним із важливих фахових освітніх компонентів у системі підготовки здобувачів-хореографів.

Мета: формувати в здобувачів вищої освіти цілісну систему знань про український етнос і фольклор, спрямувати їхній інтерес до вивчення етнічної історії, матеріальної та духовної культури українців, виробляти вміння аналізу народного хореографічного мистецтва.

Завдання: поглибити знання загальної народознавчо-хореографічної підготовки здобувачів; розширити професійний світогляд студентів щодо генезису хореографічного фольклору та регіональних особливостей фольклорних хореографічних традицій; розвивати вміння використовувати зразки фольклорного танцю в балетмейстерській діяльності.

Час, відведений для самостійної роботи у змісті дисципліни (загальний обсяг годин – 150, з них: аудиторних 76 год, самостійна робота – 74 год), регламентується робочим навчальним планом освітньо-професійної програми і становить 1/2 від загального обсягу навчального часу. Самостійна творча діяльність майбутніх хореографів зорієнтована на розвиток організаторських, комунікативних, творчих якостей молоді, які важливі і необхідні для успішного професійного становлення та формування творчого потенціалу фахівця.

Перед виконанням самостійних творчих завдань викладач проводить інструктаж з їх реалізації, а саме: ознайомлює здобувачів із цілями, змістом, обсягом, термінами виконання, формами контролю; надає необхідну індивідуальну (групову) консультативну допомогу.

Для підвищення результативності СТД викладач розробляє навчально-методичне забезпечення, яке охоплює навчально-методичні, дидактичні, технічні засоби навчання та контролю: *навчально-методичні засоби* (інструкції щодо виконання СТД, зокрема алгоритми та зразки виконання завдань; рекомендації щодо розподілу

часу під час роботи над завданнями; завдання для СТД; список основної та додаткової літератури); *дидактичні засоби* (науково-популярна література, навчальні фільми, відеозаписи, довідкова література); *технічні засоби* (комп'ютери, аудіо- та відеотехніка).

Самостійна творча діяльність здобувачів передбачає використання різних *форм* (колективна, індивідуальна), *видів* (аудиторна, позааудиторна), *засобів* (конспектування, творчі та пошукові завдання, рецензування та анотування наукових джерел, складання тез, робота з науково-методичною та довідковою літературою, інтернет-ресурсами, підготовка реферативних повідомлень, есе, виконання індивідуально-дослідницьких завдань тощо).

Самостійна творча робота може здійснюватися індивідуально або групами, залежно від мети, обсягу, конкретної тематики роботи, рівня складності та компетентності здобувачів.

Самостійну творчу роботу під час вивчення дисципліни «Народознавство та хореографічний фольклор України» розподіляємо за такими видами:

- *Репродуктивна самостійна робота* – удосконалення виконавської майстерності (відпрацювання техніки виконання, розвиток фізичних даних, робота над виконавською майстерністю, технічним засвоєнням танцювального твору, осмислення художніх завдань тощо).
- *Реконструктивна самостійна робота*. Цей вид роботи характеризується доопрацюванням поданого викладачем навчального матеріалу: запис хореографічної композиції (або ж навпаки – розбір та постановка), копіювання певної твору тощо.
- *Продуктивна*. Особливий вид роботи, спрямований на побудову власних, передбачених навчальною програмою творів (танцювальних комбінацій, етюдів, хореографічних імпровізацій, створення образу), а саме – виконання творчого завдання, спрямованого на створення нового, оригінального продукту.

Усі самостійні творчі завдання в межах фахових дисциплін можна розділити на теоретичні та практичні. Серед завдань теоретичного характеру зустрічаються наступні: укласти короткий термінологічний словник понять до певної теми; опрацювати прослуханий лекційний матеріал і знайти додаткову інформацію до теми; самостійно вивчити окремі теоретичні питання теми (перелік питань додається); підготуватися до виступу на семінарському занятті з доповіддю, рефератом, есе або презентацією до окремих питань певної теми (питання на вибір здобувача); прокоментувати твердження, цитати, висловлювання відомих митців (науковців); вмотивувати актуальність вивчення поданої теми для вивчення; ознайомитися зі змістом сучасних освітніх програм з хореографії, зафіксувати у конспекті їх основні положення і теми для кожного класу тощо.

Одним із видів творчої самостійної роботи майбутніх хореографів є ведення «Щоденника художніх фактів і вражень». Саме в цьому виді діяльності наочно виявляється їхнє вміння самостійно відбирати та аналізувати необхідний матеріал, логічно будувати думку, аргументувати її. Ці самостійні творчі завдання найяскравіше демонструють професійні якості здобувача, уміння використовувати знання, отримані при вивченні інших предметів, можливість застосувати їх у нових умовах.

У переліку практичних творчих самостійних завдань поширеними є: ознайомитися з мистецьким матеріалом (переглянути хореографічні номери) та зробити загальний аналіз цього матеріалу у конспекті; виконати окремі зразки хореографічного матеріалу перед групою здобувачів; змоделювати перед групою здобувачів аналіз та процес розучування хореографічного руху; розробити комплекс завдань для визначення рівня розвитку хореографічних здібностей учнів; скласти кросворди; розробити план-конспект уроку хореографії; зробити презентацію до лекції чи уроку; розробити сценарій виховного заходу та ін.

Наведемо приклади самостійних творчих завдань з дисципліни «Народознавство та хореографічний фольклор України».

Самостійні творчі завдання до семінарських занять:

До теми «Хореографічний фольклор в календарній обрядовості українців» пропонується блок практичних завдань:

1. Проаналізувати семантику та етнолінгвістичний зміст веснянок «Шум», «Воротар», «Мак», «Просо», «Кривий танець», «Ящур», «У ворона», «Подольночка», «Жучок».
2. Розкрити семантику просторових малюнків та хореографічної пластики обрядів «Завивання берізки», «Водіння тополі», «Лялі».
3. Записати звичаї й обряди весняно-літнього календаря регіону, в якому проживаєте (за запропонованим запитальником), та скласти анотовану картотеку.
4. Переглянути та записати обряди літнього та осіннього циклів за посиланнями:

Обряд «Водіння тополі» (<https://www.youtube.com/watch?v=0QrLK9Y5Y0I>);

Обряд «Водіння Куста» у виконанні фольклорного ансамблю «Рожаниця» (<https://www.youtube.com/watch?v=WbDjN7fhP-Y>);

Обряд «Завивання берези» у виконанні гурту «Джерельце» (<https://www.youtube.com/watch?v=XnJgjsk5RKc>);

5. Ознайомитися з обрядами на Зелені свята за посиланням: <http://www.rokitne.com/index.php/vsi-novyny/tsikava-informatsiia/1639-z-sviatoiu-triitseiu>.

Зафіксувати представлені танці та ігри.

Форми контролю знань до таких завдань – презентація виконаних завдань, обговорення виконаних завдань.

До теми «Збереження та популяризація українського фольклору» пропонується написати план-конспект проведення хореографічного заняття, метою якого є вивчення весняних хороводних ігор у будь-якій формі: заняття-казка, заняття-екскурсія (подорож), заняття-змагання, заняття-фантазія, заняття-розвага, заняття-концерт.

Під час вивчення дисципліни здобувачі опановують деякі прийоми (засоби) наукового дослідження фольклорного танцю. Самостійна робота полягає в написанні реферату (повідомлення) з хореографічного фольклору якогось регіону України. Здобувачам пропонується два види таких робіт. У першому випадку студентам пропонується тематика, яка розкриває зв'язок фольклорного танцю з традиційною обрядовістю або відображає етнокультурні процеси у танцювальному фольклорі.

У наукових роботах другого виду розглядається загальний стан традиційного танцю вибраного регіону. Здобувачі виступають із доповідями з обов'язковим відео- чи

власним показом. Виступ закінчується відповідями на запитання опонентів-одногрупників. Апробація цього виду самостійної творчої роботи показала, що семінарське заняття стає більшим інтерактивним і здобувачі набувають навички професійного наукового спілкування.

Творчі самостійні завдання до лабораторних занять:

1. Розвести фольклорний танець, наближений до локальних умов виконавців. Перш ніж розпочати постановчу роботу, здобувач розповідає виконавцям зміст фольклорного танцю (де і ким він записаний, ким і коли виконувався тощо). Щоб створити правильне уявлення про виконання танцю, здобувач доповнює словесний виступ фотографіями, відеозаписом та музичним супроводом. Далі він аналізує прийоми, що використовуються у композиції танцю, основні рухи та малюнки, положення у парах, особливості розвитку композиції, особливості музичного супроводу та приступає до постановчої роботи.

2. Створити етюд із використанням малюнків фольклорного танцю. У цьому завданні необхідно звернути увагу на можливе варіювання або використання основних малюнків фольклорного танцю у сценічному просторі. Сполучний малюнок, за допомогою якого здійснюється перехід з одного малюнка до іншого, повинен сприяти створенню цілісності та дієвості композиції етюду. Рухи у цьому етюді є допоміжним матеріалом. Варіювання малюнка, його повторення та використання мають бути засновані на сценічних законах сприйняття композиції танцю.

3. Створити етюд на основі рухів фольклорного танцю. Починаючи його продукувати, здобувач повинен досконально знати локальні особливості (характер і манеру виконання рухів).

4. Для підсумкового контролю вивчення дисципліни використовується наступне завдання – створити сценічний танець на основі фольклорного. Засвоївши прийоми композиції фольклорного танцю, вивчивши основні рухи та малюнки, здобувач поступово опановує методику роботи над постановкою сценічного танцю, пише сценарій, розробляє композиційний план, а потім розводить танець на виконавців та проводить репетицію.

Під час постановки етюду чи танцю здобувач виявляє особливості фольклорного танцю, поєднання рухів і малюнків, звертає увагу на взаємозв'язку змісту та форми, виявленні характерів, взаємозв'язку музики та танцювальної композиції тощо.

Такі завдання вимагають від здобувачів дотримання регіональних особливостей українського фольклору та виконання певних вимог. Наприклад: не можна використовувати в одному танці рухи різних областей; фольклорний танець не виконується в академічній манері; музичний матеріал повинен відповідати певному регіону.

Індивідуальне навчально-дослідне творче завдання виконується в комбінованій формі.

Здобувач записує танцювальний матеріал своєї місцевості, зокрема танець-гру, хоровод, побутовий чи сюжетний танці.

Оформлюється ІНДЗ у вигляді письмової роботи, яка не повинна перевищувати 7–10 сторінок комп'ютерного тексту (плюс ілюстрації, схеми тощо, музичний, зображувальний (відео) ряд) або у вигляді доповіді у програмі «PowerPoint». Про

результати ІНДЗ здобувач доповідає на лабораторному занятті або представляє їх у вигляді тематичної презентації (близько 20–25 слайдів). Орієнтовна структура ІНДЗ: титульна сторінка, план (зміст) роботи із зазначенням сторінок, вступ, виклад основного матеріалу (можливе структурування у вигляді розділів чи підрозділів), висновки, список використаних джерел, додатки (програма-запитальник, фото, відео- та аудіоматеріали). Те саме вказується в електронній презентації.

Таким чином, така організація самостійної творчої роботи під час вивчення дисципліни «Народознавство та хореографічний фольклор України» надає можливості особистісного залучення здобувачів-хореографів до опанування професійної діяльності та формує в них професійно значимі якості: відповідальність, креативність, інформаційну культуру, здатність до самоосвіти. Її продуктивність забезпечується поєднанням різноманітних форм навчальної діяльності в умовах організації освітнього процесу у ЗВО.

Окреслені нами методи та форми СТР мотивують здобувачів до отримання професійних знань та вмінь, до високої результативності навчання. Під час виконання запропонованих нами завдань у майбутніх хореографів розвивається й активізується творчий потенціал, формується професійна компетентність і стимулюється потреба у самоосвіті та самовдосконаленні.

Як перспектива подальшого дослідження може розглядатися визначення прийомів підвищення ефективності самостійної творчої роботи здобувачів-хореографів з використанням інноваційних технологій освітнього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка / [за ред. А. М. Алексюк, М. М. Грищенко, О. В. Киричук та ін.]. Київ: Вища школа, 1985. 296 с.
2. Головка Н. Самостійна робота як складова навчального процесу у вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2015. Вип. 2(2). С. 19–22.
3. Енциклопедія освіти / [редкол.: В. Г. Кремень та ін.]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1036 с.
4. Калашник Н. Г., Вертегел В. Л. Самостійна робота – потужний засіб сучасної освіти і виховання: навч.-метод. посіб. Запоріжжя: ЗНУ, 2005. 326 с.
5. Колгатіна Л. С. Педагогічні умови ефективності самостійної роботи студентів з виконання навчальних досліджень. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2015. № 2. С. 131–136.
6. Концепція розвитку педагогічної освіти Наказ Міністерства освіти і науки України від 1 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 08.04.2022).
7. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ, 2005. 486 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення: 08.04.2022).
9. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали) / [за ред. В. Г. Кременя; авт. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубіянко, І. І. Бабін]. Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2004. 114 с.
10. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Дата оновлення: 25.07.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 08.04.2022).
11. Про освіту: Закон України від 19.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 08.04.2022).
12. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. Тернопіль, 2005. 360 с.
13. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2006. 352 с.

REFERENCES

1. Aleksyuk, A. M. (1985). Pedahohika. A. M. Aleksyuk, M. M. Hryshchenko, O. V. Kyrychuk (Eds.). Kyiv: Vyscha shkola [in Ukrainian].
2. Holovko, N. (2015). Samostiina robota yak skladova navchalnoho protsesu u vyshchii shkoli. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohika*, 2(2), 19–22 [in Ukrainian].
3. Entsyklopediia osvity. (2008). V. H. Kremen (Ed.) Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
4. Kalashnyk, N. H., Vertehel, V. L. (2005). Samostiina robota – potuzhnyi zasib suchasnoi osvity i vykhovannia. Zaporizhzhia: ZNU [in Ukrainian].
5. Kolhatina, L. S. (2015). Pedahohichni umovy efektyvnosti samostiinoi roboty studentiv z vykonannia navchalnykh doslidzhen. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: pedahohika*, 2, 131–136 [in Ukrainian].
6. Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 1 blypnia 2018 r. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [in Ukrainian].
7. Kuzminskyi, A. I. (2005). Pedahohika vyshchoi shkoly. Kyiv [in Ukrainian].
8. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy v XXI stolitti. *Ofitsiinyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> [in Ukrainian].
9. Osnovni zasady rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy v konteksti Bolonskoho protsesu (dkumenty i materialy) / V. H. Kremen, M. F. Stepko, Ya. Ya. Boliubash, V. D. Shynkaruk, V. V. Hrubiianko, I. I. Babin (Eds.). Ternopil: Vyd-vo TDPU [in Ukrainian].
10. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII. Data onovlennia: 25.07.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
11. Pro osvitu: Zakon Ukrainy vid 19.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
12. Rudnytska, O. P. (2005). Pedahohika: zahalna ta mystetska. Ternopil [in Ukrainian].
13. Fitsula, M. M. (2006). Pedahohika vyshchoi shkoly. Kyiv: Akademvydav [in Ukrainian].